

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Uit het oog - niet uit het hart!

Komt, prijst den HERE
alle gij knechten des HEREN
die des nachts in het huis des
HEREN staat.
Heft uw handen op naar het heiligdom
en prijst den HERE.
De HERE zegene u uit Sion,
Hij die hemel en aarde gemaakt heeft.
Ps. 134 (N.V.)

De gemeenschap der heiligen is een vertroostend geschenk van onze hemelse Vader. Dat ervaart ieder, die niet — door een individualistische levenshouding — zich vrijwillig excommuniceert. Dat moet ook Israël ervaren hebben bij de schaarse gelegenheden der drie grote feesten, wanneer men elkaar weerzag in Jeruzalem. En het is zeer de vraag of Israël op dit punt het ermee eens was, dat het einde van een zaak beter is dan zijn begin.

Psalm 134 is één van de „liederen des opgangs“. Mogelijk sloeg dit oorspronkelijk op de „opgang“ van Babel naar Jeruzalem. Waarschijnlijk werden deze opgangslieden (later) gezongen bij gelegenheid van de drie grote feesten, die Israël op Gods bevel in Jeruzalem vierde.

Psalm 134 is het laatste uit deze bundel van 15 liederen, die wij in ons psalmboek kennen.

De inhoud van de psalm rechtvaardigt deze plaatsing en laat zien wanneer dit lied in de eredienst gezongen werd: psalm 134 is een afscheidslid. Dat blijkt duidelijk uit vers 1 en 2. Met het woordje „komt“ of „ziet“ trekt Israël de aandacht van „de knechten des HEREN“, die „staan in het huis des HEREN“, de tempel.

Nu is „staan in het huis des HEREN“ blijkens Deut. 10 : 8; 18 : 7; enz. een staande uitdrukking voor dienst doen in het huis des HEREN, zijn ambt uitoefenen. Bijgevolg moeten we onder de knechten des HEREN hier verstaan de priesters en de levieten.

Daar komt in deze psalm dan nog iets eigenaardigs bij. Israël wil de aandacht op zich vestigen van de priesters en levieten die des nachts in het huis des HEREN dienst doen.

Het is bekend uit de H. Schrift dat Israël tot op zekere hoogte een continue tempeldienst kende. We denken aan 1 Kron. 9 : 23—33, m.n. vs 33.

Een aantal levieten diende de nacht door te brengen in de nevenvertrekken van de tempel. Zij waren dan ook de eerstaangewezenen om de buitenpoorten van het voorhof iedere morgen open te maken (Noordzij, K.V. Kron. a.l.) Uiteraard zullen de levieten ook na afloop van elke dag voorhof en omgeving van het altaar schoon hebben moeten maken.

Binnen de tempel waren er dan nog andere werkzaamheden voor de priesters, o.m. het ten einde brengen van het avondoffer, het verzorgen van de lamp die des nachts niet

uit mocht gaan, en het in gereedheid brengen van het morgenoffer.

En in verband met ps 134 vinden we in 1 Kron. 9 : 33 nog een opvallende bijzonderheid vermeld: ...de zangers, die in de nevenvertrekken vertoefden... deze waren vrij van andere dienst; het was hún opgedragen dag en nacht met hun werk bezig te zijn. (N.V.)

De zangers hadden dus ook des nachts dienst. In de oosterse nachten deden zij in de tempel de lofzangen Israëls horen.

En nu komt er relief in ps 134: Israël heeft zijn feest gevierd; bij stromen zijn de mensen voor de laatste maal in het voorhof van de tempel gekomen. De nachtploeg van priesters en levieten is al opgekomen. „De feestgangers staan op het punt zich vanuit de tempel over de gehele stad te verspreiden. Nog weinige ogenblikken en de nachtelijke stilte zal zijn ingetreden en de tempel verlaten.

Verlaten? Neen, dat niet; er is een groep mannen die Israël voor Jahweh vertegenwoordigen, die in bijzondere zin zijn knechten heten, en die niet wijken van voor zijn troon. En als nu de gemeente is heengegaan en haar leden teruggekeerd zijn tot hunne rust, zie dan blijven zij en treden voor haar in bij God. Daar staan zij; zij heffen de handen omhoog naar het heiligdom, dus naar het heilige der heiligen... zij pleiten voor Israël, maar ook: zij doen hun lofgezangen horen, en lovende en biddende brengen en houden zij Israël voor God. In de eerste twee verzen wordt die taak hun nog eenmaal als aan het harte gelegd. Deze woorden zijn een groet van hen die heengaan aan degenen die blijven en die dit kunnen en mogen krachtens hun ambt. (Valeton, De Psalmen, III, A. L.)

Een groet, ja, maar meer nog een opdracht. Want Israël heeft aan de priesters alle nood en zorg van thuis bekend gemaakt, zoals Hanna, die het verdriet van haar kinderloosheid aan Eli de hogepriester vertelde. Ook roemde het bij Gods dienaren de ondervonden weldaden des HEREN.

Welnu, zij die daar in het huis des HEREN blijven, ontvangen van Israël de opdracht alle nood en zorg, maar ook dank en lof, dag en nacht voor het aangezicht des HEREN te brengen. En dat is dan tevens Israëls troost en geruststelling bij zijn vertrek van deze heilige plaats waar zijn God zó dichtbij is.

Nietwaar, dat is een stijlvol einde van het feest der gemeenschap. Wanneer wij 's zondags ons kerkgebouw leeg achterlaten, mochten wij wel eens aan dit afscheidslid denken. Het maakt ons aller taak duidelijk: dag en nacht dienen de moeiten en vreugden der gemeente door gebed en smeking met dankzegging bekend te worden bij God (Fil. 4 : 6). Priesterlijke barmhartigheid en bewogenheid mogen niet beperkt worden tot het specifieke werk der diakenen, evenmin als ps 134 gereserveerd mag blijven voor passende omlijsting van het huwelijksbevestigings-formulier. Maar al te vaak is ons oordeel over een op het oog wat vreemde broeder of zuster even oppervlakkig en liefdeloos als dat van Eli, die het verdriet van een godvrezende vrouw voor dronkenschap aanzag...

De kerken zijn doorgaans niet gevuld met onbegrijpelijke —, maar met onbegrepen mensen. Gebrek aan waarachtige, diepgaande belangstelling voor hen brengt onherroepelijk met zich mee, dat we bij het dankofferaltaar maar schriel en karig voor de dag komen met ons reukwerk der gebeden. Maar de gemeenschap der heiligen en ons gebed zullen aan diepte en kracht winnen, indien ons in het

UIT DE INHOUD:

<i>Uit het oog - niet uit het hart!</i>	E. R. P.
<i>Nog eens - een appèl (IX)</i>	C. V.
<i>Kerkelijkheid onder de Afgescheidenen</i>	C. V.
Ps. 139	
<i>De Almeloze brieven</i>	H. J. J.
<i>Het christelijk V.H.M.O. (III slot)</i>	A. P.
<i>Boekbespreking</i>	K. J. P.
<i>Brieven uit het Verre Westen (II)</i>	v. d. K.
<i>Persschouw</i>	C. V.
<i>Kerknieuws</i>	

hart geschreven staat de bede der broeders, die onze vaak egocentrische aandacht op zich willen vestigen en ons toeroepen vanuit hun vreugde of verdriet: komt, prijst den HERE met ons, heft uw handen smekend op naar het heiligdom ook voor ons. Want als één lid lijdt lijden toch alle leden? En als één lid blij is, zijn toch allen blij?

Zo fijn als nu, in het laatste vers van deze psalm, de priesters Israël antwoord geven, kunnen wij het in onze taal bijna niet weergeven. Het hebreuws kan n.l. voor „prijzen“ en „zegenen“ één en hetzelfde woord gebruiken.

Nu zegt Israël tegen de priesters: „zegt“ den HERE, ook voor óns broeders. En de priesters reageren onmiddellijk: de HERE zegene ú!

Israël staat op het punt van vertrek. Naar alle windstreken verspreiden zij zich zo dadelijk. Onderweg dunnen de groepen geleidelijk uit. Totdat ieder weer afzonderlijk en alleen zijn eigen woning bereikt. Alleen? Maar vanuit het centrale punt, Sion, de woning Gods blijft de zegen des HEREN neerdalen op elke afzonderlijke woning van Israël, tot aan de uiterste grenzen van het land.

Prachtig wordt die doorwerking van Gods zegen beschreven in Deut. 28. De huismoeder strekt haar handen uit naar de baktrog, zij gaat het eten klaar maken voor haar gezin: de zegen des HEREN rust daarop! De boer gaat zijn stallen rond, tijdens zijn afwezigheid zijn er lammeren en kalveren geboren, hij ziet het en weet: de zegen des HEREN rust daarop. Stad en land, mens en dier, mand en baktrog: aan alles hecht zich de zegen des HEREN. Het alledaagse leven: God wil het tot ontwikkeling, tot bloei brengen door zijn zegen.

Nee, de zegen des HEREN is geen lege formule, maar een bron van altijd overvloedige kracht voor ieder, die hem gelovig in rekening brengt en gebruikt. Het is de zegen van Hem „die hemel en aarde gemaakt heeft“ (vs 3b). Hij spreekt en het is er, Hij gebiedt en het staat er. Zo zet hij eenzaam als de kinderloze Hanna in een huisgezin. Zo bewijst Hij zich een Vader voor weduwen en wezen. Zo leidt Hij gevangenen uit in voorspoed en troost de treurende. Dit doet Hij mede door de harten der broeders te bewegen tot warm meeleven. En onder zijn zegen wordt de gemeenschap der heiligen ononderbroken, dag en nacht, een vertroostend geschenk voor ieder die niet — door een individualistische levenshouding — zich vrijwillig excommuniceert.

E. R. Postma.

Het is eene illusie, op haar gebied (n.l. dat der theologie) altoos iets nieuws te willen vinden. De schitterende resultaten der Natuurwetenschap mogen vele theologen hebben verleid, om ook op het gebied der Theologie naar nieuwe vonden te zoeken; zulk eene nieuwsgierigheid wordt altijd met teleurstelling gestraft.

Dr H. Bavinck.

Nog eens - een appèl

IX

De Verklaring van Gevoelen

We moeten nog een paar opmerkingen maken over de Verklaring van Gevoelen.

Vorige week hebben we laten zien wat het kernstuk daarin was, namelijk dat de verbondsbelofte door God gesproken wordt in onlosmakelijke samenhang met zijn eis, en dat deze belofte vervuld wordt in de weg van de geloofsgehoorzaamheid.

Na dit gezegd te hebben, geeft de Verklaring een omschrijving van de wijze waarop de bezwaarden de kinderen der gelovigen beschouwen. Dat geschiedt aldus:

Uitgaande van de geopenbaarde dingen en de regel des geloofs, „willen wij de naar christelijke ordening gedoopte kinderen zien als kinderen, wien Gods genadige en onwankelbare belofte toekomt, waarop ze steeds mogen pleiten; als kinderen die steeds met ernst worden geroepen deze belofte met een waar geloof aan te nemen; als kinderen die worden bedreigd met een zwaarder oordeel, indien zij door hun ongelooft Gods belofte verwerpen. Neemt God evenwel kinderen van godzalige ouders in hun kindsheid uit dit leven weg, en blijkt daaruit, dat Hij, indien zij gedoopt mochten zijn, in Zijn voorzienigheid hun het zegel der inlijving in de kerk Gods heeft gegeven, wetende dat zij door Hem zelf zouden worden verhinderd de verborgenheden des doops uit de prediking des evangelies te leeren en alzoo te verstaan, dan zijn ook wij, in overeenstemming met wat de Dordtsche leerregels uitspreken, van oordeel, dat godzalige ouders niet moeten twifelen aan de verkiezing en zaligheid van zoo'n kind.”

Dit vooropstellende wilden de bezwaarden evenwel niet verder „binden” dan de belijdenis bindt. En daarom schreven ze ook:

„Wil iemand de kinderen der gelovigen voor „wedergeboren en in Christus geheiligd” houden, dan willen wij aan ieder hierin volkomen vrijheid laten. Wij hebben er evenwel ernstig bezwaar tegen, dat de kerken ten aanzien van dat „houden voor” haar leden in hun consciëntie binden door een confessioenele uitspraak.”

Maar terwijl ze de libertas prophetandi in dezen wensten te handhaven wezen ze tegelijk op het grote gevaar, dat aan de hypothese van een in het het kind bij de doop aanwezige zijnde wedergeboorte verbonden is. In de praktijk wordt immers dat „houden voor wedergeboren en in Christus geheiligd” veelal gelijkgesteld met het „veronderstellen” van een in de kinderen aanwezige wedergeboorte.

Zij verwijzen daartoe wat Prof. Bavinck daaromtrent opmerkte.

Deze hypothese besprekend voert Bavinck namelijk „allereerst tegen haar aan een aantal bezwaren, ontleend aan den aard van het geestelijke leven. De doop moge naar zijn idee — zoo schrijft hij — „de wedergeboorte onderstellen, deze onderstelling beheerscht het leven niet”. Vervolgens is het zijns inziens „duidelijk, dat deze hypothese praktisch toegenaamd geen nuttigheid heeft”. Voor allen immers, die onder het evangelie leven, „geldt het woord der Schrift: Wie in den Zoon **geloofd**, heeft het eeuwige leven, maar wie den Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien, de toorn Gods blijft op hem; wie **geloofd** zal hebben, zal zalig worden, maar wie **niet geloofd** zal hebben, ook al werd hij in de gemeente geboren, gedoopt en ten avondmaal toegelaten, zal verdoemd worden. Aan de onderstelling eener wedergeboorte vóór den doop heeft niemand iets, tenzij hij dat nieuwe leven in geloof en bekeering openbare”. En eindelijk wijst Prof. Bavinck er nog op, dat deze constructie, terwijl zij praktisch nutteloos is, wel allerlei geestelijke schade, niet **moet** of **behoeft**, maar wel zeer lichtelijk **kan** aanrichten. Vooreerst „kan zij gereede aanleiding ertoe geven, dat velen met een ingebeelden hemel verloren gaan”. En bovendien kan zij „zeer licht de gedachte doen koesteren, dat de dienaar des Woords met de noodiging tot geloof en bekeering zich alleen tot wedergeborenen te richten heeft”, welke opvatting de prediking des evangelies berooft van „haar ernst en haar kracht”. (Roeping en Wedergeboorte pag. 132—136).

Na dit alles te hebben uitgesproken, vatten de mannen van de Verklaring van Gevoelen hun opvatting omtrent verbond en doop ten slotte in de volgende stellingen samen:

„Wij gelooven op grond van de Heilige Schrift en belijden in overeenstemming met de formulieren van eenigheid en de liturgische geschriften:

1e. dat alle kinderen in zonden ontvangen en geboren zijn en daarom aan allerhande ellendigheid, ja, aan de verdoemenis zelve onderworpen zijn. (Doopsformulier).

2e. dat God in Christus zijn genadeverbond heeft opgericht met de geloovigen en hun zaad (Gen. 17 : 7; Gal. 3 : 14, 29).

3e. dat daarom alle kinderen der geloovigen verbondskinderen zijn (Hand. 3 : 25).

4e. dat al die kinderen heilig (1 Cor. 7 : 14) of in Christus geheiligd zijn (1 Cor. 1 : 2, Doopsformulier).

5e. dat derhalve aan al die kinderen de heilsbelofte van dat verbond toekomt (Hand. 2 : 39).

6e. dat dus voor al die kinderen de doopsbediening is betekening en verzegeling aan hen van het verbond der genade of die heilsbelofte (Gen. 17 : 11, 13—14; Doopsformulier).

7e. dat derhalve al die kinderen met grooten ernst geroepen worden, die heilsbelofte met een waar geloof aan te nemen (Hebr. 4 : 1).

8e. dat zoovelen van die kinderen deze belofte met een geloovig hart aannemen, zij dat doen krachtens de wederbarende genadewerking des Heiligen Geestes, naar Gods eeuwige verkiezing (Jer. 24 : 7; Ezech. 11 : 19; 36 : 26, 27).

9e. dat de kinderen, die deze belofte niet van harte aannemen, deswege als bondsbrekers een zwaarder oordeel treffen zal (Lev. 26 : 15 vgl. 44; Deut. 31 : 20; Rom. 11 : 28—30; Hebr. 12 : 25 vgl. 10 : 28—31):

10e. dat steeds gedacht moet worden aan de vermaning om toe te zien, dat niet bij iemand dergenen die der hemelsche-roeping deelachtig zijn, zij een boos en ongeloovig hart om af te wijken van den levenden God (Hebr. 3 : 1, 12).”

* * *

Deze stellingen zijn duidelijk.

Zij accentueren dat aan **alle** kinderen des verbonds **dezelfde** belofte en **dezelfde** doop wordt geschonken.

Ze accentueren voorts, dat het geloven in die belofte ten volle een werk van Gods genade, een gave van de Heilige Geest is. Daar is „niets van de mens” bij!

Deze stellingen werden voorts opgesteld naar analogie van het eerste hoofdstuk van de Dordtse leerregels. Eerst wijzen ze op het werk der verlossing, zoals dat door Gods genade in Christus in de tijd wordt gewerkt en daarna spreken ze uit, dat dat alles de vrucht is van Gods genadige verkiezing.

Speciaal wordt in deze stellingen ten slotte ook nog geaccentueerd, dat een voortdurende

zelfbeproeving voor alle bondelingen noodzakelijk is.

Het is door en door onwaar als men beweert, dat de bezwaarden aan de noodzaak van dit zelfonderzoek ook maar enigszins zouden hebben getornd.

„Met de grootst mogelijke nadruk”, zo schreef ik in die dagen, „moge ik hier verklaren, dat in iedere prediking gevarieerd naar de specifieke inhoud van de daarin gebrachte boodschap, op geloof, bekering en in verband daarmee op zelfonderzoek moet worden aangedrongen. Dit is voor ons zo essentieel, dat naar onze innige overtuiging daarmee het schriftuurlijk, het gereformeerde karakter der prediking staat of valt. Elke prediking moet een confrontatie worden van de gehele mens met heel zijn doen en laten, zijn denken en begeren, zijn zonde en schuld met het levende woord van de levende God. Elke prediking moet zijn een ontdekking en een veroordeling van onze zonde, een bediening van de verzoening, een prikkel tot het stellen van onze lichamen tot een levende, heilige en Gode welbehagelijke offerande. Elke prediking moet — op wat voor steeds wisselende wijze ook — met name de ene grote levensvraag stellen, welke in het Avondmaalsformulier voor altijd aldus werd omschreven: of gij ook deze gewisse belofte Gods gelooft, dat u alle uwe zonden alleen om het lijden en sterven van Jezus Christus vergeven zijn, en de volkomen gerechtigheid van Christus u als uwe eigene toegerekend en geschonken is, ja zo volkomen, alsof gij zelf in eigen persoon voor alle uwe zonden betaald, en alle gerechtigheid volbracht hadt.

Zo volkomen één met, zo volkomen opgesloten in de boven omschreven wijze van zien en beschouwen der kinderen, achten wij de oproep tot geloof, bekering en zelfbeproeving, dat wij een uitspraak als: gij moogt de kinderen des verbonds wel als gelovigen beschouwen, **maar** gij moet daarbij niet vergeten voortdurend op te roepen tot geloof, bekering enz. ten enmale verwerpen!

Ze klinkt ons even onjuist in de oren als een vermaan van deze inhoud, gericht tot een pasgetrouwd man: gij moogt uw vrouw zeer zeker beschouwen en behandelen als uw vrouw — maar vergeet daarbij niet haar **lief** te **hebben!**

Zoals het liefhebben van de vrouw ten volle opgesloten ligt en gevraagd wordt in het haar beschouwen en behandelen als echtgenote door haar man, zo ligt de oproep tot geloof en bekering en zelfbeproeving opgesloten in het werkelijk beschouwen en behandelen van de leden van Christus' kerk als broeders, gelovigen, medeburgers der heiligen, en huisgenoten Gods. Wie deze oproep niet voortdurend op allerlei — door de aard van de te brengen boodschap beheerste — wijze doet uitgaan, beschouwt zijn broeders niet als een broeder, maar feitelijk en werkelijk als **vijand**, hoe zacht zijn woorden ook mogen zijn”.

Dit was iets over de Verklaring van Gevoelen.

Zoals bekend is hebben de synoden, hoe vaak daarom ook gevraagd, nooit haar oordeel over deze Verklaring willen uitspreken.

C. V.

Kerkelijkheid onder de Afgescheidenen

Er leeft altijd nog het fabeltje, dat de Afgescheidenen een groepje hoogmoedige, eigengereide, zelfverzekerde, fanatieke sectariërs waren. Mannen, die vanuit de hoge toren van hun geestelijke zelfvoldaanheid en verstarde kerkelijkheid neerkeken op alles wat niet afgescheiden was en daarvoor alleen vloek- en scheldwoorden over hadden.

Ongetwijfeld waren er zulken onder de Afgescheidenen. Maar ze vormden een minderheid. En ze vielen — het was de ijzeren konsekwentie van zulk een geesteshouding — hoe langer hoe meer in groepjes uiteen, die elkaar met hetzelfde vuur vervloekten als ze het voorheen gezamenlijk anderen hadden gedaan.

Maar over het geheel heerste onder de Afgescheidenen een andere geest. Globaal genomen openbaarde zich in hun leven een kerkelijk besef, dat waarlijk oecumenisch-gereformeerd kan worden genoemd.

De Afgescheidenen stemden allen hierin

overeen, dat het Hervormde Kerkgenootschap een valse kerk was. Ze hadden er terdege oog voor, dat de Hervormde Kerk als zodanig in haar officiële instanties zonder meer het Evangelie tegenstond. Ze beleefden het zelfs, dat de synode der Herv. Kerk de doop in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes niet langer verplichtend stelde.

Maar terwijl ze dat oordeel over de Hervormde Kerk uitspraken er ernst mee maakten en daarom steeds op afscheiding van het Hervormde Kerkgenootschap aandrongen, hielden ze het contact met de gelovigen in dat Genootschap vast en drongen liefdevol en standvastig aan op het ernst maken met Christus' woord omtrent de kerk. Het is dikwijls ontroerend te lezen met welk een liefde, ernst en bekwaamheid ze dat deden.

Met heel hun ziel hielden ze deze broeders vast en drongen er op aan, dat ze niet maar

in naam, maar ook in feite gereformeerd zouden zijn. En dat doende hunkerden ze naar de eenheid ook in het kerkelijke van alle gereformeerden.

Ik wil hier enkele karakteristieke uitspraken van hen overnemen. Van verschillende vooraanstaande figuren. Ik geef ze in chronologische volgorde.

Eerst een van Dirk Postma. Een van de boeiendste figuren uit de afgescheiden wereld. Hij was hier predikant van 1840—1858. In het laatstgenoemde jaar vertrok hij naar Zuid-Afrika. Ds Meester schreef nog onlangs over hem in ons blad. Postma was een leerling van Prof. de Haan. Hij was zo gezien in de Afgescheiden Kerken, dat hij reeds op 28-jarige leeftijd, in 1846, voorzitter werd van een Generale Synode. Misschien heeft niemand meer dan hij gewerkt voor de hereniging van de hopeloos verdeelde Afgescheidenen.

Ik neem een artikeltje van hem over dat hij in „De Stem” van Woensdag 8 Julij 1851 schreef. Het was het 8ste No van de eerste Jaarg. van dat blad. Hier is het:

„Dat de wedergekeerden tot de onvervalschte Gereformeerde leer hunner vaderen zich Christelijke Afgescheidenen hebben laten noemen, duidt men hun ten kwade, alsof zij door dien naam een **Sectarisch** voorkomen hebben aangenomen. Die zoo denkt doet niet wel. Afscheiding kan noodzakelijk wezen, en waarlijk! zij wordt eene Godzalige pligts-betrachting, als men zich afscheidt van een Genootschap, hetwelk den grond van zijn bestaan miskent, zijn Hoofd verloochent, en in zijn wezen bedorven is.

Reeds Paulus moest het woord **afschieden** bezigen, (2 Cor. VI: 17), en onze geachte kanteekenaars bij den zoogenaamden Staten-Bijbel zeggen, dat Petrus den verlegenen op het Pinksterfeest, behalve geloof en bekeering ook afscheiding geleerd en aangeraden heeft (Hand. II : 40, No 84 in de bedoelde kanteekeningen).

Dat Petrus, een geringe visscher, zulke woorden tot de menigte sprak, tegenover de in dien tijd hoog geachte priesterschaar en geleerden, kon ligtelijk worden aangemerkt als eene oproerige taal. Verre van daar! het was de taal van den Heiligen Geest Gods en volstrekt noodzakelijk in dien tijd; de Heere heiligde die aan het hart Zijner uitverkorenen. O moge Hij steeds de ware en door Hem zelve bevolene afscheiding heiligen aan de harten van alle opregten!

Kunnen wij echter voortaan eenen beter voegenden naam aannemen, zulks acht ik pligt te zijn; het aansluiten bij ons blijft intussen altijd eene scheiding van het genootschap dat men verlaat. Men moet echter de gemeenschap met de opregten en vromen steeds blijven onderhouden, want het is niet de uitwendige kerkvorm, die een ander leven medebrengt, maar wij gelooven dat **alle** die van boven geboren zijn noodzakelijk één hart en éénen zin hebben, en nu zouden wij ook zoo gaarne die allen in éénen kerkvorm vereenigd zien, niet alleen uit Hervormden en Afgescheidenen, maar ook uit alle andere kerkgenootschappen. Vorm maakt niet één wezen, maar dit laatste deelachtig zijnde, moeten wij ook onze roeping gevoelen en trachten naar enerlei openbaarwording.

De **HEERE** scheidt ons hoe langer hoe meer af van alles wat tegen Hem is, en doe ons aansluiten bij **Waarheid en Godzaligheid!** Hij trekke ons, en wij zullen Hem naloo-
pen!”

Dit stuk van Ds Postma is een echt „afgescheiden” stem. Met de zwakte in terminologie en de naïviteit in de uitdrukking die men daarin zo vaak aantreft. Maar tegelijk doorgloed van de vreze des Heren en de liefde tot de broederen, kortom de echte vroomheid.

Ik laat nu een „stem” volgen van Van Velzen, de stoere Van Velzen. De man die de puntjes op de i zette en van geen transigeren wilde weten, in geen enkel opzicht en ten opzichte van niemand. Hij schreef in De Bazuin van 26 Dec. 1862:

„Zou het niet eene heerlijke zaak wezen, wanneer allen, die volledig, zonder eenig voorbehoud en van harte instemmen met het

geloof, dat in de belijdenisschriften der Gereformeerde Kerk staat uitgedrukt, als ééne Kerk vereenigd werden? Wanneer zij alles verwierpen wat tegen deze belijdenis in strijd staat, om gezamenlijk, met vereende krachten voor het geloof te strijden, en tot bevordering en voortplanting der waarheid in de mogendheid des Heeren werkzaam te zijn? Zou het geene heerlijke zaak wezen, wanneer die Kerk, behalve de zamenkomsten van hare gewone besturen, jaarlijks in eene van de groote steden des lands eene openbare vergadering hield, met gelijk regt voor al hare leeraars en ouderlingen, om daar de algemeene belangen te bespreken, en te beramen het geen met onderlinge zamenstemming of met vereende krachten behoort te geschieden?”

De Afgescheidenen noemden de meerdere vergaderingen gewoonlijk besturen. Maar zij waren allesbehalve hiërarchisch! Speciaal mannen als Brummelkamp en Helenius de Cock hebben de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk steeds met kracht gehandhaafd.

Is er in de idee van Van Velzen niet veel aantrekkelijks? Een vergadering van afgevaardigden van alle kerken in het land, om zonder bepaalde besluiten te nemen, elkaar te ontmoeten en zich te bezinnen op de speciale roeping in de nood en de strijd van de dag.

Vooraf ook Brummelkamp heeft gewerkt voor, gebeden om, gehoopt op de hereniging van alle gereformeerden. Van hem laat ik nu enkele uitspraken volgen.

Eerst een uit De Bazuin van 29 April 1864. Daarin schreef Brummelkamp o.a. dit:

„In Duitschland draagt de herleving meer de kleur van Luther, in Zwitserland die van Zwingli, in Nederland die van Kalvijn. Naar mijne overtuiging moesten die Christenen, de Protestanten, zich voor drie eeuwen niet gesplitst en de kerk gescheurd hebben om de verschillen, welke er toen tusschen hen openbaar werden. Kennelijk was dit ook het oordeel van Kalvijn. Dat het tegendeel plaats vond, geschiedde ten gevolge van het drijven van Luther. Ook in dezen ben ik streng Calvinist.”

In hetzelfde nummer liet hij zich ook uit over het karakter van de Afscheiding.

Wij houden niet aan de waarheid vast, zo schreef hij, „ten einde eene Afgescheidene kerk te zijn, maar omgekeerd, we hebben ons afgescheiden ten einde de waarheid te kunnen vasthouden... Gelijk de wereld ons dikwerf heeft gelasterd, als of het ons slechts om Afscheiding als zoodanig te doen ware, is het onze dure roeping om door woord en daad het tegendeel te toonen. En wanneer wij als kerk onze belijdenis vasthouden, wanneer wij zulks niet maar doen in woord en klank, maar wanneer het bij ons is: ik hebbe geloofd daarom heb ik gesproken; ik houd vast de waarheid door God geopenbaard en daarom belijd ik die: dan zullen wij van de eens zijde bevonden worden op eenen onwankelbaren rotssteen te staan, en van de andere alles wat zich waarlijk ter onzer hulp opdoet dankbaar kunnen omhelzen en aangrijpen, al zien we ook dat er hier en daar veel zoo gevonden wordt, dat nog verbeterd kan worden. Wij verlaten dan niet ons standpunt, maar gebruiken ook hetgeen daar nog niet staat in 't voordeel der eene groote zaak: de zake Gods, die toch ook door dat wordt bedoeld.”

Een paar maanden later gaf hij een beschouwing over de strijd, welke er zo dikwijls in en tusschen de kerken gevoerd wordt.

Hij merkte daaromtrent o.a. op:
„Wij vreezen wel eens, dat men te veel strijdt om te strijden, maar dat de vrede en de liefde — het doel van den strijd — te weinig geacht worden; en dat als men geen vijanden genoeg heeft om te bestrijden, men ook het zwaard tegen zijne vrienden keert. Men zoekt in kerk en vereeniging soms met een lantaarntje naar verschillen en gebreken, meet die met eene lange maat uit, en maakt zoveel mogelijk verdacht — wellicht met goede bedoelingen — doch verwijderd alzo degenen, die een even dierbaar geloof verkregen hebben van elkander, in stede van hen met elkander te verzoenen en te hereenigen

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaaker, Leiden
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2,
Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

overal waar zulks maar even mogelijk is. Ziet toe, broeders, dat de Satan de liefde en den vrede onder de kinderen Gods niet bij vernieuwing verstore! Laat de verschilpunten eens weer rusten, en zoekt voortaan eens ijverig naar de aanrakingspunten tusschen Christenen en Christenen, ook van verschillende kerken en genootschappen. Dan zal de Heere meer in onze landpalen wonen.”

In het volgende nummer leest men deze ontboezeming:

„Wat laat zich dat daar gemakkelijk heenpraten, en wat valt het gemakkelijk in den broeder, die anders denkt dan wij, den dwaas, den onverbeterlijken, den redelozen en ongodsdienstigen te zien. Die dwaze man! Waarom ziet hij niet juist zoo als ik? De zaak is immers zoo klaar als de dag. „Meester, die man werpt veel duivelen uit in uwen naam, maar hij volgt ons niet en wij hebben 't hem verboden omdat hij ons niet volgt.” Krachtige taal nietwaar? Wat zou het echter zijn zoo de Meester daar eenvoudig op volgen liet: „Verbiedt hem niet, want daar is niemand, die eene kracht doen zal in mijnen naam en haastelijk van mij zal kunnen kwalijk spreken, want wie tegen ons niet is, die is voor ons” (Marc. 9 : 38, 39). Geeft ons plaats, roept Paulus de Corinthische gemeente toe, en hij zet er zich toe om de dingen van verschil met elkander te bespreken. En zoo dunkt ons ook moet het onder ons worden. Wanneer wij zoover komen, dat wij beproeven na te gaan hoever wij 't met elkander eens zijn, dan gaan wij juist den tegenovergestelden weg van dien, waar ons natuurlijk bestaan heen trekt. Dat laatste zoekt steeds de punten van verschil en rekent dikwerf elk derzelve een onoverkomelijken berg. Nu dunkt ons dat dit zoo min met de handelingen van den Heer als van de Apostelen overeenkomt en dat ook de Hervormers, ook onze vaders, ons gansch anders zijn voorgedaan.”

Dit zijn slechts enkele uitspraken.

Ze zouden met vele te vermeerderen zijn. Ze zijn inderdaad typerend. Ze drukken uit wat de heersende houding, het dominerende begeren, het voortdurend gebed van de Afgescheidenen was.

Er leefde onder hen de echt-gereformeerde kerkelijke trouw en breedheid. Er was onder hen het onwrikbaar vasthouden aan de waarheid, ook omtrent de kerk, maar desondanks, of neen: **juist daarom**, de vriendelijkheid, de drang der liefde, het appèl op het hart, het lokken tot Christus en zijn gemeente.

Is het een wonder dat deze kerk inderdaad op fabelachtige wijze groeide en er al meer een goede reuk van haar uitging?

We kunnen van de Afgescheidenen nog heel veel leren.

Want we zijn in menig opzicht nog lang niet aan hen toe.

C. V.

Psalm 139

- 1 Heer, die mij ziet zoals ik ben,
Dieper dan ik mijzelf ooit ken,
Kent Gij mij, Gij weet waar ik ga,
Gij volgt mij waar ik zit of sta.
Wat mij ten diepste houdt bewogen,
't Ligt alles open voor uw ogen.
- 2 Gij zijt zo diep vertrouwd met mij:
Wie weet mijn wegen zoals Gij?
Gij kent mijn leven woord voor woord,
Gij hebt mij voor ik spreek gehoord.
Ja overal op al mijn wegen,
En altijd weer komt Gij mij tegen.
- 3 Waar zou ik vluchten voor uw Geest?
Gij sluit mij in, ik ben bevreesd.
Gij legt uw hand op mij, Gij zijt
Zo dichtbij met uw majesteit,
Zo ver en zo met mij verbonden:
Hoe kan ik uw geheim doorgronden?
- 4 Waar vlucht ik voor uw aangezicht?
Al steeg ik op in 't hemels licht,
Al daald' ik tot de doden af,
Gij zult er zijn, zelfs in het graf.
Gij blijft mij, God, in alle dingen,
Altijd en overal omringen.
- 5 Al nam ik voor mijn vlucht te baat
De vleug'len van de dageraad,
Al woonde ik aan de verste zee,
Uw hand gaat altijd met mij mee.
Waar ik de vleugels uit zou spreiden,
Gij houdt mij vast, Gij blijft mij leiden.
- 6 Wanneer ik mij geborgen dacht
In 't vallend duister van de nacht,
Werd dan de nacht niet als het licht?
Hier lig ik voor uw aangezicht,
O God, hoe licht is zelfs het duister.
De nacht een dag die blinkt van luister.
- 7 Gij hebt mij immers zelf gemaakt,
Mij met uw vingers aangeraakt,
Met toegewijde tederheid
Mijn nieren en mijn hart bereid,
Mij in de moederschoot geweven,
Mij met uw wonderen omgeven.
- 8 Ik loof U, die mijn schepper zijt,
Die met uw liefde mij geleidt,
Gij hebt mijn oerbegin aanschouwd.
In 't diepst der aarde opgebouwd.
Niets blijft er voor uw oog verborgen.
Ja, Gij omringt mij met uw zorgen.
- 9 Gij zijt mij overal nabij,
Uw ogen waken over mij
Van toen ik vormloos ben ontstaan.
Gij wist hoe het zou verder gaan.
Ja, in uw boek stond reeds te lezen,
Wat eens mijn levensweg zou wezen.
- 10 O God, hoe diep verwonderd ga
Ik uw volmaakte wijsheid na.
Hoe schoon is alles wat Gij doet.
Hoe kostelijk in overvloed
Zijn uw onpeilbare gedachten,
Ik overdenk die al mijn nachten.
- 11 Gedachten ongeëvenaard
Hebt Gij, o God, geopenbaard
In al de werken van uw hand —
Gedachten, talloos als het zand.
Als ik ontwaak, Gij blijft mij leiden,
Ik vind U altijd aan mijn zijde.
- 12 O God, verwerp het boos geslacht,
Op leugen en verraad bedacht.
Wijk van mij, die het kwade doet,
Uw handen zijn vol vuil en bloed.
Gij, die Gods naam durft uit te spreken
En tegen Hem het hoofd opsteken.
- 13 Zou ik niet haten, die U haat,
De wijsheid van uw weg verlaat,
En opstaat tegen U? Hij is
Een kind van kwaad en duisternis.
Uw vijanden die U verlaten,
Hoe zou ik hen, o HEER, niet haten?
- 14 Doorgrond, o God, mijn hart; het ligt
Toch open voor uw aangezicht.
Toets mij of niet een weg in mij
Mij schaadt en leidt aan U voorbij.
O God, houd mij geheel omgeven,
En leid mij op den weg ten leven.

Uit: 110 Psalmen. Proeve van een nieuwe vertaling, aangeboden door de interkerkelijke stichting voor de psalmvertaling (Proost en Brandt N.V., Amsterdam, z.j. (1958)).

De Almelose brieven

In het nummer van de vorige week zijn bovengenoemde brieven opgenomen. Daarin schreef ik ook, dat ik hoopte na rustige overweging op deze brieven terug te komen. Voor ik een en ander over deze correspondentie zeg een paar algemene opmerkingen.

Ik zou willen aandringen deze en dergelijke briefwisselingen niet te lezen zoals diplomaten dat doen met stukken, die tussen de grote mogendheden worden gewisseld. Zij lezen ze eigenlijk niet, maar moeten ze **bestuderen**. Waarom? Omdat men eigenlijk aan de oprechtheid van mekaar twijfelt. Men zoekt naar geheime bedoelingen. Men leest tussen de regels door. Men wil er achter komen wat achter de geschreven woorden zit en wat de andere partij nu eigenlijk wil. Dergelijke studie moeten we maar aan diplomaten overlaten. We moeten maar eenvoudig lezen wat er staat en daarover oordelen.

In de tweede plaats nog dit: Deze brieven zijn aan de openbaarheid prijs gegeven. In zekeren zin zijn het „open brieven”. Nu mag er ook publiek over geoordeeld worden. Dat

wordt natuurlijk al druk gedaan en elke krant is welhaast verplicht er iets van te zeggen. Ik had de neiging er maar niets van te zeggen en maar eens te laten groeien wat daar in Almelo groeit. Het zou wel eens kunnen zijn, dat allerlei oordeel over wat er in Almelo gebeurt aan de groei van het plantje niet ten goede komt. De een trapt er met z'n klomp op en de ander wil door aan de blaadjes te trekken het plantje harder laten groeien. Met gevolg dat het dood gaat. Daaraan wil ik niet graag meewerken.

Maar er is nog een reden waarom ik niet zo gebrand ben om er veel van te zeggen. Omdat namelijk aan het oordeel van een blad of van een persoon veel te veel waarde wordt gehecht. Door sommigen althans, mogelijk door velen. Iemand zei eens tegen mij: Wat een prof. in de krant schrijft, dat heeft voor velen evenveel waarde als dat in de roomse kerk een bisschoppelijk schrijven uitgaat. Hij zei het nog krasser meen ik. Hij vergeleek het met een pauselijke encycliek! Als ik meende, dat dit waar was, dan zou ik

nooit weer een letter op papier durven zetten. Maar om alle misverstand te voorkomen wil ik nog maar eens zeggen, dat het oordeel van een blad of van een prof. evenveel waard is als van meneer of broeder Jansen van Nergenshuizen. Een oordeel heeft alleen gezag in zoverre het waar is. Als elke lezer dat nu maar bedenkt en zelfstandig oordeelt, ook over het oordeel van een zogenaamde Hooggeleerde, dan durf ik over deze brieven wel iets zeggen. In de hoop, dat ik niets aan de groei van het plantje bederf.

Wat nu de brief van de synodale kerkeraad betreft, daar ben ik blij mee. Men is „verlegen met de leeruitspraken van '42 en '46 en de daaruit voortvloeiende tuchtmaatregelen”. Zó verlegen, dat de kerkeraad van oordeel is, dat de Geref. Kerken (gebonden) deze niet meer voor haar rekening mogen nemen. Men is in Almelo zover, dat men zou kunnen en willen terugkeren tot de 3 Formulieren van Enigheid. Alleen om de zusterkerken geeft men nog geen effect aan dit oordeel, want men wil ook hen opwekken om „met ons te gaan en te doen als wij”. De kerkeraad wil deze zaak „bedienen aan het kerkverband”, maar verlangt met heilig ongeduld naar het moment, waarop hij de kansel openstelt voor

de vrijgemaakte predikant. Daarmee spreekt de kerkeraad dus uit, dat hij de schorsingen onrechtvaardig vindt en de leerbeslissingen dwaasheid. Dat waardeer ik en ik kan mij moeilijk voorstellen, dat iemand van ons hier niet blij mee zou zijn.

Toch kwam deze gedachte weer bij mij op: Als men nu eens moed gegrepen had en eenvoudig had uitgesproken: „Wij hier in Almelo keren terug tot de 3 Formulieren van Enigheid, zonder meer, en wij erkennen geen schorsing of afzetting meer”, en daarvan bericht had gezonden aan „het kerkverband”, had men dat „kerkverband” dan geen groter dienst bewezen dan nu? Waarom moet een kerkverband nu een hindernis zijn om te doen, wat men eigenlijk zou willen en kunnen doen? Zou er geen blijdschap in de hemel zijn als een kerk maar eenvoudig doet wat hij wil en kan en moet doen? Zou de HERE dat niet goed vinden?

Ik kan de bedoeling zeer wel waarderen. Ik kan mij alles zeer goed begrijpen. Men wil graag heel het „kerkverband” mee hebben, men wil de zusterkerken dienen. Maar zou men haar niet meer en beter dienen door een geloofsdaad te verrichten? Zonder naar rechts of links te zien, maar alleen op de HERE te zien?

Ik ben blij, dat de kerkeraad de schorsing van br. J. Hagens „van rechtskracht beroofd” heeft. Wat de kerkeraad betreft zou br. Hagens dus weer ambtsdrager kunnen zijn. Daarmee is aan de trouw van deze broeder recht gedaan. Daar zal hij zich wel over verblijden. En wie zou dat niet?

Meer wil ik van deze brief maar niet zeggen. Ik zou wel willen, dat de kerkeraad het hierbij maar gelaten had. Wie weten wil hoe ik over sommige zaken uit het slot van de brief denk, verwijs ik naar mijn artikel over de Baarnse verklaring.

Eén ding zou ik de gebonden broeders in Almelo op het hart willen binden: Staat nu voor wat gij verklaard hebt. Conformeer u niet meer of niet weer aan enige formule, die

uitgaat boven of toegevoegd wordt aan de 3 Formulieren. En blijft er bij, dat de schorsingen onrechtvaardig waren. Houdt voet bij stuk, wat uw synode ook mocht besluiten. En als de synode uw oordeel mocht veroordelen, onderwerpt u dan niet. Doet wat de HERE wil, dat gij doen zult. En de God des vredes zal met u zijn.

Wat het antwoord van de vrijgemaakte kerkeraad betreft daarover kan ik kort zijn. Elk vogeltje zingt zoals het gebekt is, die vrijheid moeten we elkander laten. Dat men verheugd is en ontroerd over de opheffing van de schorsing van een broeder daar kan ik tenvolle inkomen.

Over de „bediening aan het kerkverband” denk ik iets anders dan de broeders in Almelo. En zo zou er meer te noemen zijn. Maar ik hoef niet herhalen, wat ik heb geschreven over de verklaring van Baarn.

Zeer waardeer ik het, dat men z'n verwachting heeft van de HERE, die machtig is wonderen te doen, ook nog in onze dagen. Dat zal niemand natuurlijk ontkennen, maar in de praktijk verwachten we toch vaak maar bitter weinig van Hem.

Tenslotte verheug ik mij er in, dat men nog even genoemd heeft de kwestie van de nieuwe K.O. die in de niet-vrijgemaakte kerken is ingevoerd. Maar laten we eerst maar eens afwachten, welke uitspraak de synode van dit jaar over deze zaak zal doen. Ik meen, dat de vrijgemaakte kerkeraad in Almelo goed gedaan heeft door te zeggen: „Heel graag vernemen wij van U, zodra uw synode uitspraak over deze zaken gedaan heeft, tijd en plaats, waarop wij elkander kunnen ontmoeten”.

Laat ons gebed met betrekking tot de rechtszaak, die er ligt tussen de gebonden kerken en ons, niet verslappen. En laat ons denken aan het woord van de Heiland uit Luk. 18 : 7: „Zal God dan geen recht doen aan zijn uitverkorenen, die dag en nacht tot Hem roepen en over wie Hij lankmoedig is?”

H. J. Jager.

HET CHRISTELIJK V.H.M.O.

III (Slot)

De principiële kwesties betreffende het wetsvoorstel-Cals zijn grondig behandeld door Prof. Dr. L. W. G. Scholten in twee referaten voor de vereniging van leraren bij het Chr. V.H.M.O., respectievelijk van 1958 en 1959, en in de Nota van de Advies-commissie van de Anti-Revolutionaire Partij, die onlangs verschenen is. We geven een paar punten uit deze studies weer. Een van de voornaamste bezwaren is, dat het wetsvoorstel niet meer uitgaat van de in de grondwet vastgelegde onderscheiding van openbaar en bijzonder onderwijs.¹⁾ Prof. S. bespreekt als jurist het desbetreffende artikel uitvoerig en wijst erop, dat de Overheid een deel van het onderwijs verzorgen moet, omdat een deel van het volk dit wenst. Van deze openbare scholen is de Overheid dus tevens het schoolbestuur en in die functie neemt zij maatregelen. Dit onderwijs moet volkomen neutraal zijn en wordt bij de wet geregeld, want de grondwet wil niet, dat in het stuk van de geestelijke vrijheid de uitwerking afhankelijk is van het goedvinden van het gouvernement. De bijzondere scholen, die van een vereniging uitgaan, zijn veel vrijer: de overheid geeft deze slechts de gelden, ter verwezenlijking van de in de grondwet gegarandeerde formele vrijheid.

Welke onderscheiding heeft minister Cals dan aangebracht in zijn wetsvoorstel? Die tussen wél en niet uit de openbare kas bekostigd onderwijs, en hij beroept zich daarvoor op de grondwet.²⁾ Maar hij vergeet, dat deze onderscheiding gebruikt wordt waar over de eisen van deugdelijkheid, die het niveau van het onderwijs waarborgen, gesproken wordt. En wat gebeurt nu? De term „deugdelijkheid” wordt door hem in heel andere zin gebruikt dan de vermelde. Allerlei dingen worden daaronder gerekend, die niets met waarborgen voor het niveau van het onderwijs te maken hebben.

Het gevolg is, dat in dit wetsvoorstel één regeling voor het openbaar en het gesubsidieerde bijzonder onderwijs wordt voorge-

steld, zodat dit laatste in legislatief opzicht op één lijn wordt gesteld met het openbaar onderwijs en het bijzonder onderwijs aan tal van voor het openbaar onderwijs noodzakelijke bepalingen wordt gebonden i.p.v. aan de strikt noodzakelijke subsidievoorwaarden.

Het bijzonder onderwijs als zodanig onttrekt zich aan de bemoeienis van de overheid, deze krijgt daarmee pas te maken als de erkenning en de subsidiëring in het geding komen. Die voorwaarden voor de subsidie worden bij de wet vastgesteld³⁾ en moeten, evenals de eisen van deugdelijkheid, tot een minimum beperkt blijven. De wetgever mag niet trachten d.m.v. de subsidievoorwaarden het bijzonder onderwijs als zodanig te regelen.

Het essentiële onderscheid moet veel scherper uitkomen dan in dit voorstel van wet het geval is — de vrijheid wordt hier zéér beperkt, zo niet ontnomen. In pedagogisch en didactisch opzicht wordt ze op deze wijze een fictie.

We vragen ons af, of dit niet geschiedt, omdat dit voorstel slechts een „raamwet” is, die straks „aangevuld” zal worden met een reeks koninklijke besluiten. Maar dat betekent, dat de uitvoering van de wet gedelegeerd wordt aan de Kroon, en dus aan de minister en zijn ambtenaren. Prof. Scholten heeft vooral in zijn referaat van 1958 daaraan aandacht besteed. En wordt steeds meer aan het Departement overgelaten en de ambtenaren blijven zo geen ambtenaren meer, maar gaan het onderwijs regelen. Terecht beklemtoont Prof. S. — op voetspoor van Thorbecke, die hij citeert — dat het geven van onderwijs niet tot het regeren behoort, want het onderwijs is een belangrijk deel van de opvoeding en deze wordt bepaald door de levensbeschouwing, door het geloof. Ook het onderwijs als technische werkzaamheid is bepaald door allerhande vragen, die in hun oplossing afhankelijk zijn van de levensvisie van de betrokkene. Prof. Scholten herinnert in dit verband aan de koninklijke-besluitenregering van Willem I! Hoe hebben de Rooms-Katholieken die toen bestreden!

Tenslotte willen we enkele concrete punten noemen, opdat duidelijk zal blijken waarom het gaat. Allereerst is er het punt van de „normen” voor het verkrijgen van subsidie. Alleen bij l.o. en ulo geldt het „automatisme”, d.w.z. de aanvraag moet aan de wettelijke eisen voldoen en dan is subsidie verzekerd. Dat geldt straks niet voor de mavo — de ulo van thans —: het wetsvoorstel eist dat in de tweede en derde klas 3 jaren achtereens 25 leerlingen per klas zitten. Iemand heeft uitgerekend, met de getallen van 1957, dat daardoor 35 chr. ulo's zouden moeten verdwijnen. Hetzelfde geldt de lavo's, die als de leerplicht tot 16 jaar wordt uitgebreid, een groot deel van de leerlingen tot zich zullen trekken. Deze school kan zelfstandig zijn of aan een lagere beroepschool — landbouwschool of huishoudschool — verbonden worden. Maar of zo'n school er komen zal, wordt uiteindelijk vastgesteld door de minister. Deze zal uitmaken of een verzoek van een bestuur redelijk is. Dat is onaanvaardbaar, want de ouders beslissen of een school er komen moet. Voor de lavo's en lycea geldt dezelfde regeling; ja, hier is de toestand nog gevaarlijker, want de normen zijn zeer hoog gesteld, veel hoger dan in de huidige wet. We geven een voorbeeld.

Voor een gymnasium dat subsidie vraagt, geldt nu de eis, dat in elke klas gemiddeld 12 leerlingen zitten (als 't aan een lyceum verbonden is 8), maar in het onderhavige voorstel wordt dit respectievelijk 16 en 12. Met de gegevens van 1957 zouden verdwijnen de chr. gymnasia (afdelingen van lycea) van Dokkum, Goes, Hoogeveen, Kampen, Stadskanaal. Tevens zouden 9 openbare gymnasia en 21 gymnasium-afdelingen van openbare lycea verdwijnen. Het mes snijdt uiteraard naar twee kanten.

Maar wat zegt de minister? Hij heeft recht van dispensatie: hij kan toch subsidie verstrekken, al zijn er te weinig leerlingen. Deze scholen — vooral die op het platteland — zijn straks afhankelijk van de gunst van de minister. Terecht schreef de Heer Algra over „verlicht despotisme”, toen hij in een artikel over „dirigisme op schoolgebied” een uitspraak van minister Cals onder de loep nam.⁴⁾

Er is nog een andere kwestie, die onze aandacht vraagt. Dat is de gedachte van de planning. Deze zal in de komende jaren zeer gevaarlijk blijken voor het chr. onderwijs. We geloven stellig, dat de wet juist in verband met deze gedachte op de hierboven besproken wijze is geconcipeerd. Bij „planning” is het lastig, als er twee zo sterk uiteenlopende „soorten” onderwijs zijn: overheids- en niet-overheids-onderwijs. Het zal in de grote steden niet zo gevaarlijk zijn, maar op het platteland wel. Overal zijn, vooral na de Tweede Wereldoorlog, chr. lycea opgericht: in Aalten, Dokkum, Hardenberg, Goes, Middelburg, Waalwijk, om niet meer te noemen. Zij alle hebben subsidie gekregen voor de verschillende afdelingen. Zullen ze die ook behouden met de nieuwe normen? En dan bedreigt juist deze scholen nog een gevaar: art. 42 van de wet zegt dat „indien binnen redelijke afstand van de woning van de leerling niet de gelegenheid bestaat tot het volgen van het verlangde onderwijs aan een openbare school, aan deze leerlingen de toegang tot een overeenkomstige uit de openbare kas bekostigde bijzondere school niet mag worden geweigerd op grond van godsdienstige gezindte, tenzij de school uitsluitend bestemd is voor interne leerlingen”. Dit staat ook in de „oude” wet; daardoor zijn er op zoveel streekscholen „buiten-kerkelijken”, een onderwerp apart, waarover we in dit verband niet spreken. Maar wat nu volgt is nieuw in dit artikel: als zulke leerlingen toegelaten worden, maar de godsdienstlessen niet willen volgen, mag de school hen niet wegsturen. In zulke gevallen is het niet meer verplicht de godsdienstlessen bij te wonen. Hier wordt het bijzonder onderwijs rechtstreeks aangetast; dit mag zo nooit worden aanvaard. Als dispensatie verleend wordt, zal het bestuur dat uitmaken. Dat is vrijheid van onderwijs. Maar tot dit artikel moest de opzet van de planning wel leiden. Als er in Dokkum een chr. lyceum is, zal men er geen neutraal stichten, en dan moet men leerlingen van vrijzinnige ouders, die daartegen geen bezwaar hebben en hun kinderen niet naar Leeuwarden willen laten reizen, wel opnemen, ook als zij de godsdienstlessen weigeren te volgen.

Als dit voorstel van wet straks in de Staten-Generaal behandeld wordt, zal blijken, of zij van wie we het verwachten mogen, in het voetspoor van Groen van Prinsterer, Kuyper en Lohman de vrijheid, die bedreigd wordt, zullen verdedigen. We hebben goede moed. De Anti-Revolutionaire Partij heeft reeds een stuk over dit voorstel publiek gemaakt; Dr Tilanus staat scherp afwijzend tegenover dit voorstel. Hij en Dr Bruins Slot hebben in de kabinetscrisis met minister Cals geconfereerd volgens een krantenbericht. Veel zal afhangen van wat de R.K. Volkspartij doet. Daar heeft men veel minder bezwaar tegen de planning dan in protestantse kringen. We moeten de strijd in de Staten-Generaal met aandacht blijven volgen. Als de wet zonder verandering van de besproken wetsartikelen aangenomen wordt, komt het christelijk onderwijs in een heel nieuw stadium. Dat te onderstrepen is de bedoeling van deze artikelen. We hebben ons daarin bezig gehouden met het heden en vooral met de toekomstmogelijkheden. Ook al een weinig met het verleden, maar dat willen we t.z.t. nog wat uitvoeriger doen. In enkele volgende artikelen hopen we dan te laten zien, hoe het christelijk middelbaar onderwijs is geboren en zich heeft ontwikkeld. Dan komen we vanzelf weer bij „het heden” uit en is de cirkel gesloten.

A. Plaatsman.

¹⁾ Grondwet art. 208, 2e en 3e lid; het geven van onderwijs is vrij, behoudens het toezicht der Overheid en bovendien, voorzover het algemeen vormend zowel lager als middelbaar onderwijs betreft, behoudens het onderzoek naar de bekwaamheid en de zedelijkheid van de onderwijzer, een en ander bij de wet te regelen. Het Openb. ond. wordt, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen, bij de wet geregeld.

²⁾ 5e lid: De eisen van deugdelijkheid, aan het geheel of ten dele uit de openbare kas te bekostigen onderwijs te stellen, worden bij de wet geregeld met inachtneming, voorzover het bijzonder onderwijs betreft, van de vrijheid van richting.

³⁾ 7e lid: De wet stelt de voorwaarden vast, waarop voor het bijzonder algemeen vormend middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs bijdragen uit de openbare kas worden verleend.

⁴⁾ in een artikel in „Ned. Gedachten”, 7 maart 1959. We verwijzen hier naar enkele andere werken en artikelen die we gebruikten. Van H. Algra noemen we zijn referaat voor de Schoolraad in 1958 en zijn opstel in „Bene Meritus Dr J. Schouten”: „De school in de toekomst”. De Referaten van Prof. Scholten vindt men in „Chr. Gymn. en middelbaar onderwijs” van 1958, p. 597—607 en van 1959, het no. van 11 april. Daaruit gebruikten we eveneens twee artikelen van Drs. D. Schouten te Waalwijk: C.G.M.O. 1959, p. 282—283; en p. 376—379). Verder nog artikelen in „Ned. Gedachten” van de hand van G. Gruppelaar (27 dec. 1958; 3 en 24 jan. 1959). De Nota van de A.R.P. is te verkrijgen tegen betaling van 30 cent bij het Kuyperhuis, te 's-Gravenhage.

BOEKBESPREKING

Prof. Dr C. A. van Peursen:
Filosofische oriëntatie.

(Kok, Kampen, 1958; ing. f 9.50, geb. f 11.50).

Dit boek schijnt het beste te typeren als een handleiding ter oriëntering in de wijsbegeerte als systeem of naar haar systematiserende aard. Het spreekt van zelf, dat hierbij een grote hoeveelheid stof uit de geschiedenis van de wijsbegeerte ter sprake komt. Het voordeel van deze methode lijkt dit te zijn, dat daardoor de genoemde figuren uit de geschiedenis een zeker reliëf krijgen, omdat ze genoemd worden naar aanleiding van een beschouwing in een der hoofdstukken. De hoofdstukken zijn achtereenvolgens: De kennis, Het zijn, Wereldbeschouwing, De Wereld, De mens. Daarna volgt een aanhangsel, waarin o.m. wenken worden gegeven als aanwijzingen bij het lezen van het boek zelf, aanwijzingen voor wijsgerige lectuur; verder een beknopt overzicht van de geschiedenis der wijsbegeerte, een register van enkele filosofische begrippen (waarbij verwezen wordt naar de plaatsen in het boek waar ze worden genoemd en omschreven) en een naamregister.

De auteur heeft zich beijverd, de studie van de wijsbegeerte te bevorderen door het de lezer gemakkelijk te maken zonder dat daarbij de noodzakelijke grondigheid schipbreuk lijdt. „Gemakkelijk maken” dan in

deze zin: de auteur heeft zijn best gedaan dat de belangstellende lezer niet „aan de grond loopt” en niet verder kan, doordat een term hem onduidelijk blijft of een gedachtengang hem het gevoel geeft in het ijle weg te zweven. Wij menen te mogen zeggen, dat de didactische kwaliteiten van dit boek aanzienlijk en respectabel zijn.

Wil men dit boek goed verstaan, dan moet men het o.i. samen met een ander boek van de auteur bezien: in 1956 verscheen een boek van 150 pagina's, „Wegwijs in de wijsbegeerte”, met de ondertitel „een aansporing tot het zelf filosoferen” (H. J. Paris, Amsterdam, prijs f 6.90), waarin in het voorwoord wordt verwezen naar zijn „Filosofische oriëntatie”. Bezie men „Wegwijs” apart, dan wordt de bedoeling vermoedelijk niet geheel duidelijk. Het is zozeer ingesteld op de behoeften van beginners, dat de ietwat in de filosofie ingewijde lezer de indruk zou kunnen krijgen, dat de wijsbegeerte hier iets te makkelijk wordt voorgesteld. Weliswaar zal hij bij nader toezien merken, dat de door de auteur gegeven aanduidingen en omschrijvingen een veel diepere klank hebben dan een niets vermoedend lezer menen zou; maar de didactisch-paedagogische waarde van „Wegwijs” wordt toch pas goed duidelijk, als we „Filosofische oriëntatie” er naast leggen, en beide boeken eenvoudig beschouwen als twee delen van één werk. Keert men dan van „Oriëntatie” naar „Wegwijs” terug, dan ziet men zeer goed, dat het laatstgenoemde met kennis van zaken en onder een strenge didactologische discipline is geschreven, en dat ook de uiterst simpel lijkende omschrijvingen de vrucht moeten zijn van nadenken over de vraag, wat als eerste inleiding gegeven kan worden, en van nauwgezet afwegen van de aan te bieden dosis. Het zou ons niet verwonderen, als over „Wegwijs” meer „gezwogd” was dan aan „Oriëntatie”.

Het boek van 1958 verrast door zijn veelzijdigheid. Het hoofdstuk over de kennis omvat vier onderdelen, die weer ingedeeld zijn in paragrafen; de laatste paragraaf van elk onderdeel bevat een literatuuropgave. In het eerste onderdeel van het hoofdstuk over de kennis ontmoeten we de term „radicalisering” als aanduiding voor filosofie: de auteur gebruikt deze term in correlatie met „kwadratering”, waaronder hij verstaat het bewustmaken en systematisch ontvouwen van een als wereldbeschouwing reeds bestaande filosofie-in-kiem, maar men kan zulk een wereldbeschouwing (wereldbeeld) ook kritisch beschouwen en daardoor verhelderen, er innerlijke tegenstrijdigheid in aanwijzen, en dit laatste wordt door de auteur „worteltrekken” of „radicaliseren” genoemd. Daarbij is o.i. ondersteld, dat er een principiële onderscheid tussen filosofie en wereldbeschouwing zou zijn, een stelling waarover te praten is, en waar men het een en ander vóór en tegen kan aanvoeren. Als termen lijken ons zowel kwadratering als radicalisering gelukkige vondsten, al mogen we erbij opmerken, dat het woord „radicalisering” reeds gangbaar is in een andere betekenis, nl. „radicaal maken wat totnogtoe als streven of program beschikbaar was”. — Verder besteedt het hoofdstuk over de kennis speciale aandacht aan de dagelijkse ervaring en haar waarde, aan de spanning tussen deze ervaring en de filosofie, en aan de noodzakelijke terugkeer tot de dagelijkse ervaring.

In het tweede onderdeel van het hoofdstuk over de kennis introduceert de auteur de term „inneïsme” ter aanduiding van de leer der ingeboren ideeën. Deze term acht de schrijver blijkbaar nauwkeuriger dan „rationalisme”. Daarbij treft ons een opmerking, waarin de auteur de innerlijke verwantschap van rationalisme en empirisme aanwijst: „Zo doet zich het merkwaardige verschijnsel voor, dat het empirisme pas mogelijk is op grond van een al te rationeel en abstract begrip van zintuiglijke ervaring”. Op deze grond zou men „rationalisme” o.i. als samenvattende term kunnen nemen, met als onderdelen „empirisme” en „inneïsme”.

In de paragraaf over het transcendentiaal idealisme zouden we enerzijds iets meer nadruk hebben gewenst op de subjectivistische, de kennis-samenhang te zeer aan het kennend subject toeëigenende „houding”, anderzijds een iets sterker accent op de ontologische „inslag” van het kritisch idealisme hebben gezien: het is Kant o.i. primair te doen geweest om een ontologie van de kennis, d.w.z. om de inperking van de oudere ontologieën

tot het kennis-zijn, waarbij het oude dogma van de doorgrondelijkheid van het Zijn gehandhaafd bleef, maar naar de aard van deze inperking verkleind. De schrijver heeft er de voorkeur aan gegeven, de ontologische vraagstukken in ander verband te bespreken, en daar is veel vóór te zeggen. Dan komt deze ontologie van de kennis toch, zij het indirect, ter sprake, en wel bij de ontologische denkbeelden van Hegel, die o.i. ook daarin zich rationalist en leerling van Kant betoont. Of in een paragraaf van het hoofdstuk dat over ontologie handelt, een zo belangrijke plaats aan figuren als sommige moderne existentie-filosofen terecht gegeven kan worden, mag worden betwijfeld: wellicht heeft de irrationalistische trek hier een zwaarder accent dan de ontologische. Een dozijn jaren geleden heeft ondergetekende eens de vraag opgeworpen, of de „heroïek” van moderne ontologieën niet op een min juiste zelfinterpretatie van betrokken filosofen behoort te worden teruggebracht en of we de eigenlijke ontologische „heroïek” niet veeleer in de school van Parmenides hebben te zoeken.

Eer een ietwat volledige vermelding van de stof van het hoofdstuk over de kennis werd gegeven, hoe summier ook, kwamen we al in de ontologie terecht. We mogen volstaan met de opmerking, dat in het derde onderdeel van het hoofdstuk over de kennis gehandeld wordt over formele logica, aristotelische logica, logistiek, logicisme, logisch empirisme en analytische filosofie; dit onderdeel heeft de saamvattende titel „wijsbegeerte als analyse”.

Het vierde onderdeel van het hoofdstuk over de kennis handelt o.m. over de idee van de „horizon”, die onvermijdelijk en tevens ietwat beeldsprakig lijkt, en over het ideaal van wijsbegeerte als formalisering, waarbij de auteur exacte informatie en existentiële transformatie combineerbaar acht. Een o.i. belangwekkend standpunt, dat aandacht en discussie verdient.

In het hoofdstuk over het zijn zouden we gaarne een kritische behandeling aangetroffen hebben over het standpunt, dat o.a. door prof. dr J. Peters wordt verdedigd, nl. dat de metaphysica als zijnstheorie haar methode niet bezit, maar zoekt. Dit lijkt ons een zeer merkwaardige vertegenwoordiger van de spanning tussen scholastiek en reformatie, o.a. omdat dit standpunt een discussie tussen aanhangers van zeer uiteenlopende grondovertuiging mogelijk maakt en soms a.h.w. uitlokt.

Zeer belangwekkend in menig opzicht is het hoofdstuk „wereldbeschouwing” met als eerste onderdeel „wijsbegeerte en religie”; in dit onderdeel worden o.m. Hindoeïsme en Boeddhisme besproken. Mogelijk kan op dit hoofdstuk later teruggekomen worden; thans echter willen we enige haast maken met een korte beschouwing over de paragrafen van het tweede onderdeel van dit hoofdstuk, „Christendom en wijsbegeerte”, waarin achtereenvolgens gehandeld wordt over het perspectief van de Bijbel, Christelijk geloof en het niet-christelijke denken, Theologie en filosofie, en Christelijk filosoferen. De eerste paragraaf, die handelt over het perspectief van de Bijbel, geeft een goed inzicht in het eigen standpunt van de auteur en zijn opmerkelijke filosofische stijl. Wanneer we de volgende paragraaf lezen, die o.m. handelt over de wijsbegeerte der wetsidee, dienen we het in de daaraan voorafgaande paragraaf vast te houden. Dat is ook onze bedoeling bij deze bespreking. Wij menen de auteur te verstaan als hij opmerkt, dat de motieven van niet-christelijke stelsels minder puur antithetisch zijn dan door de vaders van de beweging voor calvinistische wijsbegeerte wordt gesteld, en we menen tevens, dat de gedachtengang van de auteur van „Filosofische oriëntatie” minder verschilt van die welke in de beweging voor calvinistische wijsbegeerte gangbaar zijn, dan de auteur o.i. meent. Het is mogelijk, dat dit punt nog niet voldoende is „doorgepraat”, en het wil ons voorkomen, dat de bijdrage van prof. van Peursen daarbij van betekenis zal blijken. De op de zoëven genoemde aansluitende stelling (p. 131) lijkt ons ten dele weinig sterk verdedigd. De stelling is, dat het christelijk motief in de beweging voor calvinistische wijsbegeerte minder thetisch, minder christelijk is dan gesteld wordt. Inderdaad staat een formulering als „schepping-zondeval-verlossing”, hoewel ontleend aan de Bijbel, daarmee niet op hetzelfde plan. Daarover bestaat geen verschil van

mening. De nadere argumentatie „De formulering is zelf reeds resultaat van exegese, van een bepaalde, door tijd en theologie beïnvloede, uitleg van de Bijbel” lijkt ons ontoereikend. Want o.i. houdt de auteur hier te weinig rekening met wat ik de „exegetische situatie” zou willen noemen. We stemmen in met de auteur als hij zegt, dat ook andere formuleringen dan de genoemde mogelijk zijn, en zouden zelfs een stap verder willen gaan en poneren, dat die noodzakelijk genoemd mogen worden. De zaak is, dat in een dynamische poging tot christelijk filosoferen de Bijbelstudie elk ogenblik aan de orde is, en men zich daarbij van theologische resultaten mag bedienen zonder zich daardoor te laten overheersen.

Zelf zou ik, met een gebruik van formulering dat uit de aard der zaak zijn eigen risico met zich brengt, de stelling willen verdedigen: in alle Bijbelstudie en Bijbelgebruik gebeurt dit onbegrijpelijke, dat de gebruiker in zijn reële strijd om door te dringen tot het verstaan van de woorden Gods, in zijn geloof de „exegetische situatie” te boven gaat, transcendeert; en dat dit transcenderen ook dan in feite aanwezig is, als later blijkt dat het exegetisch resultaat niet onberispelijk is en voor correctie vatbaar. Een exegetisch relativisme en défaitisme — ze hangen nauw samen — is daarom o.i. niet verantwoord, want het standpunt van de relativist en défaitist onderstelt een ontkenning van de geponeerde relativiteit juist doordat zij geponeerd wordt, en een geloof in een overwinning die dan de vorm van een resignatie heeft en dus geen „nut” kan inbrengen. We menen, dat de eerste paragraaf van dit onderdeel zelf duidelijk voor onze opvatting pleit, en dat de auteur daar noch relativistisch noch défaitistisch te werk is gegaan, al kan men met hem verschillen over sommige zijner uitspraken. Men zou het door de auteur op p. 132 gehanteerde argument tegen hemzelf kunnen keren: zijn bezwaar tegen een „Bijbels grondmotief” geldt evenzeer zijn eigen uitspraken in geheel de paragraaf „Het perspectief van de Bijbel”. We vinden in deze paragraaf zeer mooie uitspraken, die echter alleen mogelijk zijn op basis van een Bijbels grondmotief.

Wellicht hangt de gedachtengang in de paragraaf over christelijk geloof en niet-christelijk denken enigermate samen met de daarop volgende paragraaf, die handelt over de verhouding van theologie en filosofie. In laatstgenoemde paragraaf ontmoeten we de uitdrukking „theologie qua methode”. Maar in de voorafgaande alinea is impliciet opgemerkt, dat men van theologie qua methode niet kan spreken, omdat het aantal methoden dat in de theologische activiteit toegepast kan worden, groot is en nog voor uitbreiding vatbaar. De theoloog bedient zich, volkomen terecht, van de taaltheoretische methode, van de methoden der filologische omgang met geschriften als menselijke documenten, van geschiedkundige methode, van psychologische methode; en er zouden er wellicht meer te noemen zijn; ook de methode van het filosoferen ontbreekt niet, al is er een merkwaardig misverstand in de stelling (die door de auteur niet wordt verdedigd) dat de theologie vrijblijvend elke willekeurige wijsbegeerte in haar dienst zou kunnen nemen. Deze dienstbetrekking bestaat wel, en heeft altijd bestaan zolang er getheologiseerd is, maar van „vrijblijvend” is geen sprake, omdat de dienstbode zonder verwijl de lakens gaat uitdelen.

Nu kan en moet de beweging voor calvinistische wijsbegeerte profiteren van het schier ongelofelijke feit, dat Calvin geen theoloog was. Luther was dat soms wel, en het schijnt dat hij aan dit theologisch moment zelf grote waarde gehecht heeft. Maar bij Calvin vinden we geen spoor van theologiseren. We vinden bij hem Bijbelstudie, zeer veel Bijbelstudie, pastoraal advies op allerlei gebied; maar wat bij hem ten enenmale ontbreekt is het theologisch begrip en de theologische idee. In de loop van de geschiedenis van het calvinisme is men gaan theologiseren. Daarom is het goed, om te dezer zake de onderscheiding van Rijnsdorp tussen „calvijns” en „calvinistisch” over te nemen, en zou men kunnen zeggen, dat de beweging voor calvinistische wijsbegeerte liever in calvijns dan in calvinistische richting behoort te gaan, al is er tegen zulk een stelling ook weer enig bezwaar. Indien we meenden, dat de formulering van het christelijk grondmotief schep-

ping-zondeval-verlossing (of een kleine uitbreiding daarvan) de enige mogelijkheid was, zouden we ons ketenen aan een theologische idee, die als zodanig geen zin heeft en tot speculatie moet leiden, wat al een heel weinig calvijns onderneming ware.

Naar onze mening heeft prof. dr v. Peursen in zijn korte en compacte beschouwing over de relatie van theologie en filosofie niet voldoende laten uitkomen, dat de christelijke theologieën voortgaan op het pad van een oude pagane traditie, hoewel dit punt in zijn uiteenzetting wel indirect ter sprake komt. In verband daarmee menen we, dat de auteur de verhouding tussen Griekse en moderne filosofie enerzijds en christelijke theologie aan de andere kant niet geheel „uit de verf” heeft laten komen. Dat hij echter in een paragraaf van iets meer dan twee pagina's zoveel belangrijke facetten zo duidelijk heeft aangegeven, is o.i. bewonderenswaardig; het accent dat hij op de exegese legt is o.i. juist.

Een aparte paragraaf wijdt de auteur aan

christelijk filosoferen. Hij zegt daarin goede en behartenswaardige dingen. Ondergetekende werd daardoor in één opzicht persoonlijk bemoedigd. Ongeveer twintig jaar geleden stelde hij in een boekje van zijn hand in een parafraze de term „verdringing” voor n.a.v. Rom. 1 : 18. Een bekwaam, toen nog vrij jong theoloog achtte dit in strijd met al wat men exegese mag noemen. Toen deze iets ouder was, gebruikte hij dezelfde term; nu lezen we in „Filosofische oriëntatie”, p. 135, dat ook prof. dr J. H. Bavinck deze term gebruikt in aansluiting aan Rom. 1 : 18. Het is uiteraard een genoegen, als men, zij het dan pas na twintig jaren, „gerehabiliteerd” wordt, en dat onopzettelijk, en op een punt dat niet zonder belang is.

Zeer goede opmerkingen vinden we in de verwijzing naar de idee der denkgemeenschap op p. 136, waar we ook een voorzichtige en o.i. rijpe Thomaswaardering aantreffen.

K. J. Popma.

Brieven uit het Verre Westen

II

Ditmaal dan enkele dingen over onze „William of Orange”, Private Christian School.

Aan die naam zit al een en ander vast. Toen bijkans vier jaar geleden een knaapje, thans luisterende naar de naam van George, doch indertijd in Nederland als Gerard gedoopt... toen op 7 september 1955 deze George officieel de voorkeur van ons „gebouw” opende en wij voor de eerste keer van ons leven publiekelijk in 't Engels hadden „voor te gaan”, heette onze School simpel „Canadian Reformed School” en we dachten bij die naam van den prins geen kwaad. Edoch — een hardnekkige fout in de adressering van alle aan dit jeugdige onderwijs-instituut gerichte brieven en pakketten, maakte het ons langzamerhand duidelijk, dat er iets niet in de haak was. „Canadian Reform School” was 't keer op keer. En onderzoek doende naar het waarom, drong spoedig de schrikkelijke waarheid tot ons door: de Canadezen zagen ons dierbaar schooltje voor een „Reform” — voor zo ongeveer een tuchtschool aan. „Reformed” in de voor ons zo gewone betekenis van „Gereformeerd” is hier in B. C. geen erg gangbare munt.

Zodat bijvoorbeeld ook wanneer ik een Canadees kort en krachtig wil duidelijk maken „wat voor religie ik heb”, ik meestal m'n uiteenzetting begin met te zeggen, dat ik zoveel als Dutch Presbyterian ben. En daaraan toevoeg, om zeker te zijn, dat de vrager weet, welk vlees hij in de kuip heeft: „And as you would say it: of a very stiff-necked kind”. Schrikt u alstublieft niet te zeer van zulk een vreemde omschrijving van de Gereformeerde Kerken, onderh. art. 31 K.O. (permitter mij als privaats persoon nog deze postale aanduiding). De kerkelijke staalkaart van Nederland moge U kakelbont lijken, vergeleken bij die van Canada is het nog maar een verbleekt gevalletje. Voorlopig kijken zelfs onze orthodoxe medeburgers ons nog net zo aan als u het bij wijze van spreken — verondersteld, dat Nederland ook vreemdelingen van Oost en West in scharen zou toelaten!... zoals u het bij wijze van spreken de Tsjechoslowaakse Herstelde Apostolische Zendingsgemeenschap van de Eenheid der Apostelen zou doen, wanneer die in ons dierbaar Nederland hier en daar een klein kerkje zou hebben. Waarin de voorgangers zowaar al, zij 't met een zwaar Slavisch accent, af en toe in houderig Hollands preken, terwijl deze T.H.A.Z.E.A. lieden in één stad ook direct een Tsjechisch schooltje hebben gesticht, waar 't hoofd in gebrekkig Nederlands les geeft, zodat het bar en bont zou zijn als niet de andere onderwijzer de schone sprake der lage landen tenminste behoorlijk onder de knie had. A bit queer, but after all: this is a free country isn't it? — een beetje raár, maar per slot van rekening leven we in een vrij land!

Op 't gevaar dat we insteê van op een tuchtschool-Charybdis op een anti-papistische Volksonderwijs-Scylla zouden stranden, heeft het bestuur me tenslotte m'n zin gegeven. „John Knox”, mijn eerste keuze, kon in de ogen der broederen geen genade vinden en

deze naam werd ondertussen geadopteerd door m'n college van de Chr. Ref. Church hier. „John Calvin” viel af, wijl de school van evengenoemde denominatie in Vancouver (Vancouver en New Westminster lopen net zo in elkaar als, zeg, Rotterdam en Schiedam) al lang geleden zich vermeten had deze schone naam te kiezen. En nadat een tegenvoorstel: „Prof. Dr K. Schilder School”, het toch werkelijk ook niet halen kon, werd het wat het is: „William of Orange”.

U vraagt hoe ter wereld deze naam aanleiding kan geven tot antipapistische- en Volks- onderwijs-associaties? Wel, hier in Canada heeft men de „Orange Lodges”, vooral in Ontario. Doch ook hier in New Westminster wordt door de plaatselijke lodge nog jaarlijks publiekelijk begin Juli met optocht en kranselegging de slag aan de Boyne herdacht, waarin onze Stadhouders-Koning Willem III in 1690 de Roomse Jacobus II definitief versloeg, zodat deze ultramontaanse Stuart het vege lijf aan 't hof van Lodewijk XIV moest brengen. En bij de gezegde „Orangemen” stuit U niet alleen op de tegenstelling tussen onze Roomse provincie Quebec en het „Protestantse” overige Canada, maar ook op deze omstandigheid, dat uit vreze voor de bisschop van Rome (zo noemen de Anglicanen hier de Paus) deze onze landgenoten vurige verdedigers zijn van één, „non-sectarian” school voor heel de natie. Wat weer met zich brengt, dat bij discussies met Canadezen over het goed recht van onze scholen... maar nee — daarover later, want we kunnen niet in één keer alles overhoop halen!

Met welgemeende groet de Uwe in Christo,
W. van der Kamp.

P.S. Mijn brief nog eens overlezende moet ik mijn vergelijking Gereformeerden in Nederland: THAZEA = Gereformeerden in Canada: C.R.C. (Canadian Reformed Church) in één opzicht corrigeren. De „gangbare mening” is hier milder. Laat ik dat mogen aantonen met een citaat uit de stoerst-Gereformeerde periodiek, die ik hier ken: „Blue Banner Faith and Life” — waarover later meer!

„No one denomination has the right to claim to be the true visible Church. Every denomination which is loyal to the truth of the Gospel according to the word of God is a branch of the visible Church. When any one denomination claims to be THE true visible Church, this necessarily implies that others are false. Such a claim is presumptuous and sinful. We should realize that the true visible Church is greater than any one denomination. While we believe that our own denomination holds a broader and more consistent testimony for the truth than others (which is our proper reason for being member of it), we should freely recognize that the visible Church includes many branches which hold the Gospel with a greater or less degree of consistency” (Blue Banner, July-Sept. 1958, pp. 115—116).

In de regel, zo is ons voornemen, zullen we Engelse citaten e.d. vertalen, dan wel vertaling bijvoegen. Voor dit „terzijde” doen we dat maar niet.

v. d. K.

PERSSCHOUW

De macht der Synoden

„Waarheid en Eenheid” citeert uit „De Wachter Sions” het volgende stuk uit Triglands Kerkelijke geschiedenissen:

„Zo zegt hij op p. 338, sprekend van de bevoegdheid der conciliën en dus ook van de synoden en meerdere vergaderingen, dit: „Hunne macht (zeggen wij) is gesubordineerd aan het Woord Gods, en wel zo, dat ze wel macht hebben om te oordelen over de verschillen der religie, doch niet naar haar eigen zin en goedvinden, maar volgens het voorschrift van het Goddelijk Woord. Zulk een bevoegdheid kan niemand de conciliën ontkennen of ontnemen; want die bevoegdheid kan ook zelfs geen particulier gelovige ontnomen worden, 1 Cor. 10 : 15. Daarom, zo zulk een oordeel de particuliere gelovige toekomt, veel meer dan de vergaderingen van de kerkelijke leraars of de conciliën... Als dan de conciliën geoordeeld hebben, zo mogen de plaatselijke kerken, die dat aangaat, oordelen of ze wel geoordeeld hebben naar het Woord Gods, of kwalijk buiten het Woord Gods”.

Dat is het oude, echt gereformeerde geluid! Na het bovengenoemde volgt ook nog dit citaat:

„Indien de conciliën,” zo gaat Trigland verder, „wel hebben geoordeeld naar Gods heilig Woord, zo kunnen de kerken en de gelovigen en de consciëntien van alle particulieren daar uit scheppen waarop zij zich mogen geruststellen, anders hebben zij de oordelen van de conciliën niet aan te nemen.” Hoe duidelijk blijkt het hier uit Trigland, dat de kerkeraden de besluiten van de meerdere vergaderingen, en dus ook van de synoden niet hebben aan te nemen, als ze niet overeenkomstig Gods Woord zijn. En zo staat, ook volgens Trigland, de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeenten vast. Het zal dan ook zaak zijn voor de gemeenten en kerkeraden in het leven van ons afgescheiden kerkverband, dat men zich het recht der plaatselijke gemeenten niet af laat nemen, als het zover soms zou komen.

Dit neemt vanzelf weer niet weg, dat er ook synoden nodig zijn voor de welstand der gemeenten, waar Trigland mede zo op wijst op p. 204—5, als het daar luidt: „Men weet, dat in de kerk lichtelijk enige besmetting der leer of verscheidenheid van ceremoniën inkruipt. Dat de satan niet rust door zijn instrumenten, de ketters, die in grote menigte op de baan zijn, om ook die dienaars zelf te besmetten, zo is 't van ouds voor groot nut aangezien, dat de kerken goede correspondentie en vaste gemeenschap met elkander hielden, om bij een eenheid van belijdenis des geloofs, ook in gelijkvormigheid der ceremoniën te volharden, 't welk niet bekwamer kan dan door synoden. Doch zonder dat, zo vallen er dagelijks in de kerken en mindere vergaderingen vele zwaarigheden voor, die aldaar niet beslecht kunnen worden, wijl ze te zwaar zijn, of dat de personen, die ze aangaan zich op meerdere vergaderingen beroepen, wat hun niet geweigerd mag worden, overmits de onnozelheid anders lichtelijk door tyrannie of onverstand, verdrukt of verongelijkt zou kunnen worden, waarom het recht van appellatie of hoger van ouds ook in de kerk van Christus in gebruik is geweest. Dit is de oorzaak waarom verordend werd om de drie jaren een Generale Synode te hebben, opdat alzo de personen, die enige zwaarigheden hebben, een bestemde tijd mogen weten, wanneer hun zaken verhoord en afgehandeld zullen worden, om alzo zich daarnaar te reguleren. Maar het heeft geenszins de mening, dat men alle drie jaren nieuwe kerkelijke verordeningen maken zal, en alzo gehele boeken met decreten vullen zal. Want een goede vaste kerkordening eens gesteld zijnde, zal dezelfde blijven, ten ware dat de omstandigheden des tijds enige nodige verandering eisten. Alzo dat in dit stuk voorts niet anders in de Synoden gedaan zal worden, dan dat men door onderlinge correspondentie vernemen zal, of de gestel-

de ordening alleszins van de dienaren tewerk gesteld of onderhouden wordt, en niet daartegen in gehandeld wordt.

Laten we ten aanzien van de synoden steeds óók denken aan twee bekende woorden.

Vooreerst aan een uitspraak die dikwijls in de brieven van Melancton voorkomt namelijk dat Gregorius van Nazianz eens opmerkte, dat hij geen synode heeft gekend die niet groter tweedracht bracht dan er tevoren was.

En een andere — de stap is heel groot — van Helenius de Cock, ook een oude synodot. Hij merkte eenmaal op dat hij geen hoge dunk heeft van wat de synoden aan goeds voor de kerken teweegbrengen.

Op de basis der Dordtse K.O.

In De Strijdende Kerk bespreekt Okke Jager de brochure van Ds De Boer over het conflict in Wolvega. (Tussen haakjes: die zal zeker ook in ons blad worden besproken).

Hier is de recensie van Ds Jager:

De bespreking over de kerkscheuring in Wolvega is destijds in dit blad afgebroken met de verwijzing naar de brochure, die Ds de Boer er over zou schrijven. Het heeft een tijd geduurd, voordat deze verscheen; maar het is dan ook bijna een boek geworden. Moeten wij zo'n geschrift lezen, als wij niet bij deze kerkstrijd betrokken zijn? Alle gereformeerden zijn er bij betrokken. Als één lid lijdt, lijden alle leden mee; tot in Limburg hebben wij met Friesland te maken. Wij mogen in deze scheuring niet berusten, al is er al weer een jaar voorbij. Ds de Boer heeft de zelfbeheersing gehad om te zwijgen over zijn persoonlijke strijd; hij verzwijgt ook steeds de namen van allen die bij dit conflict betrokken waren. Al gaat hij alle feiten na, het is geen droge opsomming geworden. Ieder meelevend kerklid kan dit geschrift geboeid lezen, hoewel het een zéér trieste geschiedenis is. Gevoelige naturen — en die zijn er onder de lezers van „De Strijdende Kerk” — zullen grote moeite hebben om kalm te blijven. Men moet nu maar onbevooroordeeld de officiële stukken lezen en de weergave van de feiten, zoals die enerzijds in de artikelen van Prof. Dijk en Prof. Polman en anderzijds in deze brochure naar voren komen. Het is alleen maar te betreuren, dat zulke artikelen en brochures niet door broederlijke gesprekken bij voerbaat overbodig zijn geworden. Wij hopen dat, nu men na de verschijning van dit bewogen boek wederzijds duidelijk kan zien hoe men over de zaken denkt, men daardoor des te eerder elkaar weer zal vinden in een kerkelijk samenleven, waarin men elkaar alleen zal binden aan het Woord en de Geest van Christus.

De vrije kerk zal, na een gevoel van opluchting — omdat het kerkverband als een knellende band werd gevoeld —, ook wel eens een gevoel van vereenzaming krijgen. Een hereniging van alle gereformeerden op de basis van de Drie Formulieren en de Dordtse K.O. zou een ongekende vreugde zijn voor de velen, die zich in of buiten hun oude kerkverband vereenzaamd voelen.

Het lezen van dit boekje kan het verlangen naar deze hereniging alleen maar versterken. Daarom moeten wij er niet aan voorbijgaan met de leuze der oppervlakkigheid: „waar er twee kerven, hebben er twee schuld”.

Bovendien worden hier vragen aangeroerd, waar wij voorlopig nog niet klaar mee zijn: over de nieuwe K.O., over „de kerkelijke weg”, over het ambt van alle gelovigen en

over het formeel-juridische tegenover het existentiële.

Waar ik vooral op wijzen wil is dat zinnetje: **Een hereniging van alle gereformeerden op de basis van de Drie Formulieren en de Dordtse K.O., zou een ongekende vreugde zijn...**

Ik ben zeer blij met dit woord van Okke Jager.

Met spanning en dankbaarheid hebben wij, vrijgemaakten, zijn open, eerlijke strijd voor waarachtige kerkelijke eenheid gevolgd.

Hij heeft steeds precies gezegd wat de waarheid was ten aanzien van leeruitspraken, kerkrecht en kerkrechtelijke procedures.

En daarom zijn we blij ook en vooral met de genoemde zin! Want daarin wordt de basis voor ware kerkelijke eenheid en dus impliciet ook het doel van de strijd daarvoor duidelijk geformuleerd.

Laten we verder strijden. Gaande door goed en kwaad gerucht. Onwrikbaar trouw aan gereformeerde confessie en kerkregering en met een hart vol liefde tot alle broeders.

Zo'n strijd wordt zeker door de Here gezegend.

Anders dan wij vermoeden en verwachten. Maar de uitkomst zal goed zijn. Ook al zou men er ook persoonlijk bij onder gaan.

C. V.

KERKNIEUWS

Aangenomen naar Nieuwleusen: kand. A. P. van Dijk te Groningen.

Kerkbouw. De kerkeraad van Delft kocht grond voor de bouw van een kerk.

Rectificatie. Boven het artikel van Dr D. Holwerda in het nr. van 5 juni is een verkeerde titel geplaatst. Deze had — gelijk uit de inhoud kan blijken — moeten luiden: 'Genade voor genade'.

KOOS VAN OORD

en

ANNE MARIE GROEN

geven U, mede namens wederzijdse ouders, kennis van hun voornemen dinsdag 23 juni a.s. in het huwelijk te treden.

De voltrekking zal D.V. plaats vinden te 11.30 uur ten stadhuisse te Rotterdam.

Kerkelijke bevestiging te 14.30 uur in de Geref. Kerk, Larixlaan 215, Rotterdam 13, door de Weleerw. Heer drs J. Faber.

UTRECHT, Prins Hendriklaan 94 juni 1959.
ROTTERDAM, C.N.A. Looslaan 32

Receptie:

zaterdag 20 juni a.s. van 15—16.30 uur in het Holbein Restaurant, Coolsingel 65, Rotterdam.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukwerk

Laatste herinnering

aan de ledenvergadering van de Geref. Persvereniging Opbouw, te houden

ZATERDAG 13 JUNI '59

in het Jaarbeursrestaurant, Utrecht; aanvang half drie n.m.

Wij verwachten trouwe opkomst!

HET BESTUUR